№ 66 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍԻ 8 — 1896 — ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍԻ 8 № 66

ՔՍԱՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., ամսական 1 րուբլի։

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ։

Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցէով՝ Тифлисъ. Редакція «МШАКЪ»: իսկ արտասահմանից՝ Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հակակուլտուրական երևոյթ. Օրէցօր. Հայոց թատրօն. Նամակ Բաթումից. Նամակ Մերվից. Նամակ Խանքեանդից. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Կիլիկիա. Կրէտէ կղզու դէպքերը. Նամակ Պարսկաստանից.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նիւթեր հասարակական կեանքի ուսումնասիրութեան։

ՀԱԿԱԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹ

—

Վերջին դարերի ընթացքում վայրենի, անկուլտուրական, բարբարոս ազգերը կամաց-կամաց ոչնչանում են և նրանց տեղը բռնում են բարձր կուլտուրայի ազգեր։ Ամերիկայի կարմրամորթները, Աֆրիկայի սևամորթները, Աւստրալիայի և կղզիների բնիկները կամ անհետանում են բոլորովին, կամ ենթարկվելով եւրօպական կուլտուրայի ազդեցութեան՝ պլասեւվում են, կորցնելով իրանց բնական յատկութիւնները։

Սակայն կայ մի ընդարձակ երկիր, ուր ոչ թէ տասնեակ տարիների, այլ դարերի ընթացքում կուլտուրական տարրերը, չընայելով իրանց ծայրահեղ յամառ մաքառումներին, յետ են մղվում և նրանց տեղը բռնում են կիսավայրենի և բարբարոս տարրեր։

Այդ երկիրը առաջաւոր Ասիան է, որի մէջ մտնում են Անատօլիան, Միջագետքը, Տաւրոսի բարձրաւանդակները և Կոտուրի սարաւանդները։ Այդտեղ այնպիսի կուլտուրական տարրեր, ինչպէս են հայերը, յոյները, ասօրիները, յակոբեանները օրէցօր պակասում են, իսկ քիւրդեր, թիւրքեր, լազեր և թափառական զանազան ցեղեր հաստատվում են յաղթական եռանդով և անպատմելի համարձակութեամբ։

Մենք մտադրութիւն չունենք շօշափել քաղաքական խնդիրներ, մենք խօսում ենք միայն կուլտուրական և ազգագրական տեսակէտից։ Մեր առաջ կատարվում է մի հակաքաղաքակրթական, ժամանակի ոգուն ներհակ, սարսափելի մի դրամա, երբ արգաւանդ, մշակված արտերը և բարեբեր այգիները վերածվում են անապատների և երբ կանօնաւոր գիւղական տները տեղի են տալիս թափառական վրանների, իսկ „դէպի Եւրօպա“ կանչող լուսաւոր ձայները խլանում են „դէպի Մեկկա“ դաւացող ֆանատիկոսական աղաղակներով։

Կուլտուրա ստեղծելը ծանր և դժուար գործ է. նա ամբողջ սերունդների անխոնջ աշխատանք է պահանջում։ Որչափ ջանք է հարկաւոր մարդկային բարձր գաղափարներին, քրիստոնէական իդէալներին հետևող հասարակութիւն կազմել։ Եւ յանկարծ մենք ականատես ենք մի անհաւատալի երևոյթի, թէ ինչպէս անգթութեամբ արմատախիլ են անվում դարերի քրտինքով խնամած կուլտուրական անդաստանները և ոտի տակ տրվում ամբողջ սերունդների հսկայական աշխատանքի արդիւնքները։

Առաջաւոր Ասիայի կուլտուրական ժողովուրդները քաղաքական ցնորքներով չեն զբաղված. նրանք փափագում են քաղաքակրթական գործունէութեան համար նպաստաւոր մթնոլորտ։ Պէտք է խնայել կուլտուրական տարրերը, դրանք թանգ գնով են գնված և դրանք պէտք է կազմեն ապագայ առաջադիմական շարժման հիմնական խմորը։

Քսաներորդ դարի շէմքում, երբ լուսաւոր մարդկութիւնը մեծ կատարելագործութիւններ է արել գիտութեան և արդիւնագործութեան ասպարէզներում, անկարելի է թոյլ տալ, որ կուլտուրային ծառայող և նրա բարերար ազդեցութեան ծարաւ տարրեր ոչնչանան բարբարոս և վայրենի տարրերից։ Դա անախրօնիզմ է։ Դա անարդարութիւն է։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԷՑՕՐ

XXVIII

Եթէ հաւատանք Պետերբուրգի լրագիրների թղթակիցներին, Նասր-էդդին Շահի ողբերգական մահը կրօնական ֆանատիկոսութեան, հարեմական կամ պալատական ինտրիգների հետևանք չէ, ինչպէս սովորաբար տեսնում ենք արևելքի միապետների պատմութեան մէջ, այլ հետևանք, գոնէ սկզբնաւորութեան մէջ, քաղաքական—րէֆօրմատօրական մի ծրագրի, որի կազմակերպողներից մէկն է Շէյխ Ջէմալէդդին, թիւրքաց սուլթանի այժմեան սիրելի հիւրը։

Կ. Պօլսից Պետերբուրգի լրագիրներին ուղարկված տեղեկութիւնները նկարագրում են մեզ Ջէմալէդդինին իբրև մի նշանաւոր մտածող, գիտնական և զուրանի մասնագէտ, իբրև մի մարդ, որի խելօք ուղեղի մէջ երկար տարիներից ի վեր կռւում, կոփվում էր Պարսկաստանի վերանորոգութեան մի հիմնական ծրագիր, որը նա չը թագցրեց հանգուցեալ Շահից, և որի մասին նա բացարձակ պրօպագանդա մղեց Եւրօպայի զանազան քաղաքներում և մահմետական Արևելքի գլխաւոր կենտրօններում՝ Հնդկաստանում, Եգիպտոսում, Աւղանիստանում։ Եւ երբ Նասր-էդդին, պալատական ինտրիգներին ենթարկվելով, կատաղի հալածանք էր սկսել թէ Ջէմալէդդինի և թէ նրա կողմնակիցների դէմ, այն ժամանակ ֆանատիկոս պրօպագանդիստը դիմեց գաղտնի կազմակերպութեան խիստ միջոցներին, յայտարարելով իրանի միապետին՝ «ընտրիր որը ուզում ես՝ կամ սահմանադրութիւն, կամ հրաժարումն, կամ մահ»։

Սակայն րէֆօրմատօրական այդ գործը ընդունեց անմաքուր կերպարանք, երբ գործի մէջ խառնվեց Ստամբուլի ինտրիգան, և Ջէմալէդդին սուլթանի կողմից Կ. Պօլիս կանչվելով, կամայ ակամայ դարձաւ նրա ֆանատիկոսական նեղ նպատակների գործիք, և թողնելով իր բուն րէֆօրմատօրական ծրագիրը, հանդէս եկաւ մի նոր ծրագրով, քարոզելով որ սուլթանի կրօնական գերիշխանութիւնը տարածվի և Պարսկաստանի, ուրեմն և Նասրէդդին Շահի վրա։ Այդ րօպէից արդէն բուն վերանորոգչական, սահմանադրական հիմքերի վրա դրած գործը, որը պահանջում էր Պարսկաստանի միապետներից ճանաչել երկրի իւրաքանչիւր բնակչի մարդկային իրաւունքները և ապահովել այդ իրաւունքը հաստատ, սահմանադրական օրէնքներով, դարձաւ մի քաղաքական ինտրիգա, որն իր աճման համար սնունդ էր գտնում Ելդըզ-Քէօսկի պատերի յետևը։ Շէյխ Ջէմալէդդին և իր կողմնակիցները ապաստան գտնելով Կ. Պօլսում և գործելով Ստամբուլի ցանկութիւնների համեմատ, մոռացան, որ իրանք այդպիսով պաշտպան են հանդիսանում և հաւանութեան քուէ են տալիս Թիւրքիայի մէջ տիրող կարգերին, որոնք անհամեմատ աւելի վատ, աւելի ընկած, աւելի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«Գնացէք միշտ ձեր դարու գաղափարների ետևից,—նրանք ձեզ կաջակցեն։ Եթէ դուք կը հետևէք այդ գաղափարներին, նրանք ձեզ կը յափշտակեն, իսկ եթէ դուք այդ գաղափարների հակառակ կերթաք,—այն ժամանակ նրանք ձեզ վայր կը գլորեն»։

Ռօբերտ-Պիլ

—

Բաւական երկար ընդմիջումից յետոյ նորից սկսում ենք մեր ընդհատված նամակների շարքը։ Թէ ինչու այսքան ժամանակ ոչինչ չենք գրել, այդ խնդիրը բոլորովին նեղ, մասնաւոր բնաւորութիւն ունենալով, հետաքրքրութիւն չէ կարող ներկայացնել ձեզ, ընթերցող։ Գրիգոր Արծրունու օրով մենք որոշ անկիւն ունէինք «Մշակի» մէջ, և այժմ նորից սկսելով մեր ընդհատված զրոյցները մեր գաւառական, գիւղական կեանքի մասին,—մենք լիայոյս ենք, որ «Մշակի» այժմեան խմբագրութիւնը կը վերապահի մեր տեղը։

—

Երբ ուղիղ տասն և հինգ տարի սրանից առաջ քաղաքից վերադառնալով գիւղը իրականացած էինք համարում մեր վաղուց փայփայած միտքը՝ մեր բնակութիւնը գաւառում հաստատված տեսնել,—մենք կատարելապէս յափշտակված էինք գաւառական կեանքի իդէալով և այն իդիլիաներով, որ ստեղծում էր մեր երևակայութիւնը մեր աշխարհի խորքերում... Թէ իրերի որպիսի դասաւորութիւն էր առաջ բերել այդ ձգտումը և թէ այդ ձգտումը ինչ չափով ժամանակի ընդհանուր բնաւորութիւն ունէր,—այդ դուցէ շատերին, ընթերցող, յայտնի լինի։ Դա մի վերին աստիճանի մխիթարական, տենդային դրութիւն էր, որ շատ բնական էր ժողովրդականութեան հարցի արծարծման օրով... Աւելի քան հարևանցի կերպով վերականգնելով ձեր յիշողութեան մէջ մեր հասարակական կեանքի մի նշանաւոր հոսանք, մենք տակաւին հեռու ենք պատմութեան այդ նշանաւոր թերթերը ձեր առաջ այստեղ բանալու մտքից. մատնացոյց անելով այդ դրութիւնը՝ մենք կը ցանկանայինք միայն կապել նրա հետ այն նոյնպէս նշանաւոր հանգամանքը, որ ձգտելով դէպի գաւառը՝ մեր սիրտը բաբախում էր աւելի քան դրական կերպով։ Թէ ինչու այնքան ոյժ, այնպիսի բուռն եռանդ, այնքան հաւատ կար սրտի այդ ամեն մի զարկի մէջ, այժմ, երբ այդ օրերը ծածկվել են տարիների և տպաւորութիւնների բաւական թանձր խաւով,—որոշել դժուար է։ Մի բան միայն յայտնի չափով համոզված կերպով կարելի կը լինի ասել, որ այն ժամանակ մենք աւելի յափշտակվում էինք... Երբ 1885 թւին, Գրիգոր Արծրունին վերադառնալով Շվէյցարիայից, նորից սկսեց հրատարակել «Մշակը», և մենք հեռագրով շնորհաւորեցինք այդ վերադարձը, բախտ ունեցանք ստանալ նրանից հետևեալ նամակը. «Մշակի» փորձնական համարը կատարեալ ֆուրօր արեց Թիֆլիսում, մօտ 500 օրինակ հատով ծախվեց այն օրը. ինձ համար թանգ է այն բուռն համակրութիւնը, որով հայոց հասարակութիւնը ընդունեց մեզ և մենք նորից սկսելով ընդհատված գործը՝ կերթանք առաջ նոյն հաւատով, և նոյն ոգևորութեամբ...»

Ամեն անգամ, ընթերցող, երբ ես առիթ եմ ունենում խօսել Գրիգոր Արծրունու, կամ նրա փայփայած «Մշակի»-ի մասին, իմ առջև կենդանանում է ժամանակի մի ահագին տարածութիւն, ուր մի ամբողջ պտոյտ է գործել կեանքը, ուր խորտակվել և ծնվել են մտքեր, ուր հասունացել է մի ամբողջ սերունդ, ուր կազմակերպվել է տիրապետող հասարակական կարծիքը, ուր կուլտուրական կռւի ասպարէզում տարաւ յաղթանակը այն մեծ, ստուար մեծամասնութիւնը, որ ամփոփելով իր մէջ մեր առաջադիմական կուսակցութիւնները, այսօր ամեն տեղ շրջապատում է Գրիգոր Արծրունու դամբանը։ Թէ ով կարողացաւ 1884—85 թւին բռնել «Մշակի» տեղը և թէ ինչ էր ներկայացնում այդ ժամանակամիջոցում մեր լրագրութիւնը, գոնէ մեր հասարակութեան մի յայտնի, որոշ մասի համար,—այդ գիտէ ձեզանից ամեն մէկը. «Մշակը» նորից կապեց մեր գաւառները, նորից սկսեցին և ոգևորվել և հետաքրքրվել... Այդ ժամանակամիջոցում ես առաջին անգամ սկսեցի գրել «Մշակում».—թէ ինչու այդ օրվանից ես բացառապէս սկսեցի հետաքրքրվել գաւառով,—ես մինչև այժմ էլ չեմ կարողանում բացատրել ինձ. գիտեմ միայն, որ այդ օրվանից ես սկսեցի գրել «Մշակի» մէջ իմ դիտողութիւնները մեր գաւառական, գիւղական կեանքի մասին, որոնք այնուհետև, տարիների ընթացքում, տպագրվում էին «Գաւառական նամակներ» և «Նիւթեր հասարակական կեանքի ուսումնասիրութեան համար» վերնագրով։

Գրիգոր Արծրունին մեր գաւառական կեանքի մասին քիչ տեղեկութիւն ունէր, բայց թէ ինչու «Մշակը» այնպէս տարածվեց մեր գաւառներում և թէ ինչու այդ լրագրի ամեն մի խօսքը այնպէս մեծ արձագանք էր տալիս մեր գիւղերում, այդ խնդիրը նոյնքան նշանաւոր է, որքան և հետաքրքիր։ Պարզել այդ հարցը դուցէ մեր ոյժերից վեր լինի, որովհետև այդ խնդրի լուծման մէջ մենք հակված ենք տեսնելու այն մեծ առաջնորդող դերը, որ կատարեց Գրիգոր Արծրունին մեր ինքնաճանաչութեան պատմութեան մէջ։ Տասն և հինգ տարի սրանից առաջ հայերէն ես մի բառ անգամ չը գիտէի, այդ բաւական չէ. օտար հասարակութեան շրջանում մեծացած լինելով, ես ոչինչ հասկացողութիւն չունէի մեր գաւառական, գիւղական կեանքի մասին։ Ես երբէք կեանքիս մէջ չեմ մոռանայ 80 թուականը. այդ ժամանակամիջոցում ինձ ստիպեցին սովորել մայրենի լեզուն։

Մկրտիչ Յարութիւնեան, երբեմն ուսանող Մօսկվայի համալսարանի, այժմ հանգուցեալ և իմ պատանեկութեան ընկերը, հարկադրեց ինձ ստանալ «Մշակը»։ Ինչպէս ծիծաղելի էր այդ հանգամանքը։ Ես հազիւ որոշում էի տառերը, ամեն բան խորթ էր այդտեղ ինձ համար, բայց երկու տարի, և երբեմն անծանօթ գիւղը, իր թմբիր ճրագով, իր պարն ու խաղով դարձաւ այն ժամանակվանից իմ փայփայած միտքը, իմ idée fixe-ը։ Այն մեծ ոգևորութիւնը, որ տիրապետում էր ութսունական թուականներում մեր երիտասարդութեան մէջ, բոցավա-

անտանելի են, քան Պարսկաստանի մէջ տիրող դրութիւնը։ Եւ դրա հետեանքն այն եղաւ, որ նախկին արմատական րէֆորմատորը, նախկին վերանորոգիչը դարձաւ սուլթանի խնկարկու, թիւրքաց ֆանատիկոս հոգեւորականութեան կողմնակից, պաշտպան թիւրքաց կարգերի, և լոկ անձնական թշնամի Նասրէդդին Շահի, հակառակորդ ոչ թէ մահմէտական երկրի քայքայիչ կարգերի, այլ անձնական հակառակորդ մի միապետի, որը յամենայն դէպս տրամադրութիւն էր ցոյց տալիս դէպի վերանորոգութիւն, մինչդեռ մահմէտական երկրի մի ուրիշ միապետը մինչև այդ րօպէն էլ մնում է երդուեալ թշնամի որ և է վերանորոգութեան...

Այդ փաստը, ի հարկէ, չէ կարելի ծածկել ոչ Պարսկաստանի մահմէտական ազգաբնակութեան առաջաւոր, ազատամիտ մասից, ոչ էլ երիտասարդ-թիւրքիա կոչված կուսակցութիւնից, և գուցէ դա է պատճառը, որ քաղաքական մի այնպիսի մեծ դէպք, ինչպիսին է Շահի ողբերգական սպանութիւնը, ոչինչ փոփոխութիւն առաջ չը բերեց երկրի մէջ։

Խ. Մալումեան

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՕՆ

Մեծ հերոսութիւն է հարկաւոր՝ նստել հայոց թատրօնի դահլիճում և նայել թէ ինչպէս թատրօնի բեմից զանազան անկիրթ անձինք վայր են գցում թատրօնի անունը։ Ահա այսպիսի հերոսներ հաւաքվել էին յունիսի 6-ին վրաց ազնուականների թատրօնի դահլիճում։ «Թիֆլիսի հայ դերասանական խմբի անդամները, մասնակցութեամբ տ. Բօտինեանցի (արշինանոց տառեր) կը ներկայացնեն» և այլն և այլն։ Ով է տ. Բօտինեանը, մտածում էինք տեսնելով աֆիշան, ով է այս նոր աստղը, որ յունիսի 6-ին երեկոյեան փայլում էր իր անհամեստութեամբ, ենթէ աւելի չասենք։ Ի՞նչ էր սպասել տիկնոջը բեմ դուրս գալ։ Տիկինը պիտի կատարէր մի երիտասարդ՝ նոր պանսիօնը աւարտած ուրախ օրիորդի դերը։ Բայց նա կատարեց մի բաւական հասակ առած, ոչ մի զգացմունք չունեցող աղջկայ դեր։ Տիկնոջ ձայնը ոչինչ չէ արտայայտում. դէմքը աւելի քիչ արտայայտութիւն ունի, քան ձայնը. ոչ կանգնել է իմանում, ոչ նստել, ոչ խօսել։

Մնացած դերակատարներից բաւական լաւ էին պ. Միրաղեանը և պ. Արաքսեանը, մանաւանդ վերջինը։ Վատ չէր օր. Վարդուհին։ Պ. Պարոն-Սարգսեանը իր դերումը չէր։

Խօսք չը կայ, որ հայկական թատրօնի մշտական ցաւը՝ դերեր չիմանալը՝ այդ օրն էլ առաջին տեղն էր բռնում։ Հասարակութիւնը, որը քիչ թւով հաւաքվել էր թատրօնում, մինչև վերջը նստած էր, միայն քաղաքավարութիւնը պահպանելու համար։ Նոյն քաղաքավարութիւնից դրդված մի քանիսները ծափահարում էին և զոռում «տ. Բօտինեան»։

Միթէ մեր «դերասանական խմբի անդամները» չեն կարող մի որ և է կերպ այդպիսի ներկայացնողների առաջն առնել։ Չը պէտք է մոռանանք, որ հասարակութիւնը պատահմամբ լինելով այդպիսի ներկայացումներին, զզվում է և ենթէ թատրօն չէ յաճախում՝ իրան արդար է համարում։ Ինչո՞ւ են օր. Վարդուհին, պ.պ. Միրաղեանը, Արաքսեանը մասնակցում այդպիսի ներկայացումներին. միթէ նրանք չեն տեսնում տ. Բօտինեանի արժանաւորութիւնները, ինչպէս դերասանուհու։

Վերջացնելով խօսքը, ի սրտէ ցանկանում ենք, որ այդպիսի ներկայացումները բոլորովին չը լինեն և մեր դերասանները վերաբերվեն դէպի իրանց գործը աւելի ընտրողաբար, աւելի բարեխղճութեամբ։

Յովհ. Տէր-Միքայէլեանց

ՆԱՄԱԿ ԲԱԹՈՒՄԻՑ

Յունիսի 5-ին

Տրապիզօնի յայտնի կոտորածից յետոյ՝ հայ գաղթականների մի զօրեղ հոսանք էր սկսել դէպի Բաթում։ Հոսանքը այժմ համարեա դադարել է։ Եկւորների մէջ կան բաւական թւով հմուտ արհեստաւորներ, որոնք այստեղ էլ շարունակում են իրանց արհեստը։ Շատերն էլ մտնում են այստեղի գործարանները, ստանալով օրեկան 50—90 կօպէկ։ Դժբաղդաբար էլ, այս տարի երկաթուղու գծի յաճախ խանգարվելու պատճառով՝ գործարանները համարեա կանգ են առել։

Կանայք էլ առանց զբաղմունքի չեն մնում. վարձվում են տներում, լուացք են անում, չոր են կարում՝ գիտենալով շատ գեղեցիկ ձեռագործութիւն։ Կան կանայք, որ այդ միջոցով ամբողջ ընտանիք են կերակրում։ Բայց և այնպէս նրանցից շատերի կեանքը անտանելի է, չը նայած որ Բարեգործական ընկերութեան տեղական վարչութիւնը ամեն կերպ աշխատում է թեթևացնել նրանց վիճակը՝ թէ նպաստներ բաժանելով և թէ բնակարաններ հայթայթելով։ Աւ այժմ հայոց ուսումնարանը դատարկ լինելու պատճառով՝ մի քանի ընտանիք այդտեղ են տեղաւորել։

Ամսիս 1-ին նշանակված էր Բարեգործական ընկերութեան ճիւղի ընդհանուր ժողով՝ վերաքննիչ յանձնաժողովի զեկուցումը լսելու և մի քանի պաշտօնատար անձինք ընտրելու։ 80-ից աւելի անդամներից, միայն 10 հոգի էին հաւաքվել, չը նայած որ բոլորին էլ առանձնապէս հրաւիրել էին։ Ժողովը, ի հարկէ, չը կայացաւ։

Եղանակը այստեղ դեռ ևս բաւական հով է, իսկ այսօր, երբ առաւօտից անձրև է գալիս, մինչև անգամ ցուրտ է։

Ա. Մակ.

ՆԱՄԱԿ ՄԵՐՎԻՑ

Մայիսի 27-ին

Թագաղրութիւնը յաւերժացնելու համար Մերվի հայոց գաղթականութիւնը 500 րուբլի փող է ժողովել։ Սակայն մինչև օրս չէ որոշված, թէ ինչպէս գործադրեն այդ գումարը, որ աւելի նպատակայարմար լինի։ Ոմանք առաջարկում են, որ այդ փողով երեք որդեգիրներ պահվեն այստեղի քաղաքային դպրոցում՝ մէկը ռուս, միւսը հայ, երրորդը թէքա։ Ոմանք էլ կամենում են, որ այդ փողով գրադարան-ընթերցարան բացվի։ Մեր համեստ կարծիքով, ոչինչ այնպէս նպատակայարմար չի լինի, որքան գրադարան-ընթերցարանը, որի անհրաժեշտութիւնը աւելի քան զգալի է մեր քաղաքում։

«Հացի խնդիրը» Մերվը լցրել է հայ երիտասարդներով, որոնք ոչ միայն միջոց չունեն ինքնակրթութեամբ իրանց մտաւոր հօրիզօնը լայնացնելու, այլ նոյն իսկ ընթերցանութեան ծարաւը յագեցնելու։ Թէ դրանց և թէ ամբողջ հասարակութեանը միայն ընթերցարանը կարող է անխտիր սնունդ մատակարարել, միայն թէ հաստատ հիմքերի վրա դնվի գործը։ Իբրև ըսկզբնական ծախս, գրադարան-ընթերցարանի համար 500 րուբլին բաւական է, իսկ յետոյ, նրա գոյութիւնը պահպանելու համար կարելի է ուրիշ աղբիւրներ գտնել։ Ցանկալի է, որ այնպիսի կենսական նշանակութիւն ունեցող մի խնդիր, ինչպիսին է գրադարան-ընթերցարանի խնդիրը, լուրջ ուշադրութիւն գրաւէ այստեղի հասարակութեան կողմից։

Գ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԽԱՆԲԵԱՆԴԻՑ

Մայիսի 19-ին

Մայիսի 7-ին սկսվեցին այստեղի դպրոցում տարեկան քննութիւնները։ Քննութիւններին ներկայ էին լինում ծնողները, կանայք նոյնպէս, իսկ ամսիս 12-ին տարեկան հանդէսն էր։ Կարդացվեցան դպրոցի տնտեսական և ուսումնական մասի հաշիւները, որոնցից երևաց, որ դպրոցում սովորում են 42 աշակերտ և 16 աշակերտուհի, որոնք զետեղված են եղել 3 բաժանմունքում։ Դպրոցի գրադարանն ունի 213 կտոր գիրք և ստանում է չորս պարբերական հրատարակութիւններ։ Դպրոցի մուտքը եղել է 500 րուբլի, նոյնքան էլ ելք։ Հասարակութիւնը ջերմ շնորհակալութիւններ յայտնելով դպրոցի զեկավարներին՝ գոհ սրտով հեռացաւ։

Մայիսի 14-ի թագադրութեան առիթով երեկոյեան հրավառութիւն կար. երեք օր խանութները փակված էին. նոյն երեկոյեան դպրոցում տեղի ունեցաւ երեկոյթ, որը կազմված էր երգերից, ոտանաւորներից և ներկայացումից։ Ներկայացրին «Կըռթ կըռթ». ներկայ էր երկու սեռի ահագին բազմութիւն։ Մուտքը ձրի էր։ Տները զարդարված էին դրօշակներով ու զանազան գոյնի լապտերներով։ Մեծ փողոցում՝ եկեղեցու դիմացը շինված էր յաղթական կամար։

Տ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, յունիսի 7-ին

Ի գիտութիւն հասարակութեան

«Մշակի» 60-րդ համարում տպած մեր նամակի համաձայն, երբ պ. Ա. Արասխանեանց յետ չը վերցրեց մեր հասցէին ուղղած խօսքերը՝ մենք երեք անգամ դիմումներ արինք պարոնին՝ միջնորդ դատարանի տալու մեր վէճը։ Փաստի մասին աշխարհիս ոչ մի անկիւնում մարդիկ չեն վիճում, բայց մեր մէջ նոյն իսկ մի խմբագիր, ըստ իր տրամադրութեան, մօքի այս կամ այն էկվիլիբրիստիկան իրաւունք է համարում նախադասել փաստերի նշանակութեան։ Ահա այս պարզ բանը պ. Արասխանեանին ներշնչելու համար էր հարկաւոր մեր ուզած միջնորդ դատարանը։ Աշխարհիս բոլոր անկիւններում յայտնի է նոյնպէս, որ միջնորդ դատարան կոչված ինստիտուտը ամենաազնիւ, ամենաարդար, ամենաընդունված միջոց է համարվում ամեն մի տարաձայնութիւն՝ երկու կողմի համար էլ անվիճելի, պարտաւորեցուցիչ հեղինակութեամբ՝ վերջնականապէս պարզաբանելու համար. բայց մեր մէջ նոյն իսկ մի խմբագրի համար միջնորդ դատարանն էլ աւելի անարժան միջոց է համարվում հարցը պարզելու համար, քան մարդու անձնական այս կամ այն անմիտ, անտեղի, անկապ մտապատրանքները։ Եւ պ. Արասխանեան, ի պատասխան մեր դիմումներին՝

ուում էր «Մշակի»-ի կլանող քուրայի մէջ օրէց օր։ Գրիգոր Արծրունու այրող գրչի տակ գաւառները սկսում են ահագին նշանակութիւն ստանալ, նրանց շուրջը սկսում են խմբվել մեր ամենալաւ հոգսերը, նրանց հետ կապվում է մեր անդրանիկ հաւաքական եռանդը. «ցիլինդրաւոր ինտելիգենցիան», այդպէս էր անւանում Գրիգոր Արծրունին մեր հասարակութեան առաջնակարգ մասը, սկսում է տեղ տալ անելի հասարակ մահկանացուներին, առաջ է գալիս մի մեծ բազմութիւն հետաքրքրվողների և իւրացնողների, կազմակերպվում է մի երկար ու ձիգ շղթայ, որով և կապվում են մեր գաւառները...

Մեր հասարակական կեանքի պատմութեան մէջ ռուս-թիւրքական վերջին պատերազմը շատ նշանաւոր տեղ է բռնում. այդ տարիներում շօշափելի կերպով սկսում է վերատեղծվել մեր հասարակական կեանքը։ Թէ ինչ տենչանքներ սաեղծեցին մեր կեանքի մէջ պատմական այդքան նշանաւոր շրջան,—այդ շատ հեռու կը տանէր մեզ. կը յիշեմ միայն, որ այդ տարիների հետ կապված են մեր ամենալաւ ձգտումները դէպի ընդհանուր մտաւոր բարոյական զարգացումը։ Ուսումնարանների թիւը աճում է օրէցօր, մայրաքաղաքական խօսքը պահանջ է դառնում, մամուլն ու թատրօնը ծաղկում են, մտքերը բորբոքվում են ընդհանուր ձգտումով դէպի կրթութիւնը, և հասարակական այդ արտակարգ եռանդի թարգմանը հանդիսանում է մեր ինտելիգենտ երիտասարդութիւնը, որը այստեղ և այնտեղ ձգտում է սփռել բարին և գեղեցիկը։ Մեր լրագրութիւնը, պէտք է խոստովանվել այստեղ, հասնում է այդ տարիներում իր ամենաբարձր զարգացմանը, առաջ է գալիս ժողովրդականութեան հարցը, երբեմն մոռացված գաւառը շատ մեծ նշանակութիւն է ստանում հասարակական հետաքրքրութեան մէջ, բարձրանում է ինտէլիգենցիայի նշանակութեան խնդիրը ընդհանրապէս և նրա ապակենտրօնացման հարցը մասնաւորապէս, դրան հետեւում է մեր կեանքի, մեր երկրի ուսումնասիրութեան անհրաժեշտութիւնը և այդպիսով սկսում է խմբվել այն ամբողջութիւնը, որի արտադրութեան մէջ այնպէս համբերաչխ ձուլվեցին մեր բոլոր քաղաքակրթական ույժերը, իրանց բոլոր փայլուն ձգտումներով և յոյսերով...

Օսմանեան թւականների սկիզբը գրեթէ ամբողջովին լրացնում է այդ շրջանը. մտքերը վերին աստիճանի տարախոյս լինելով, շատ շատ անցան մեր հասարակական բոլոր ծալքերը, պատմական այդ շրջանի վերջանալու հետ սկսվեց և մտքերի ընդհանուր բորբոքումը, որը բնականաբար տեւել երկար չէր կարող. ժողովուրդը, նրա ցաւերն ու ուրախութիւնները մեր երիտասարդութեան մտածմունքների խնդիրն է դառնում. մեր հասարակութեան այդ դասակարգը, մեր այդ jeunesse dorée-ն սկսում է այսպէս ասած ցնորվել ժողովրդականութեան տենդով, առաջ է գալիս երիտասարդութեան աւելի քան հասկանալի հոսանքը դէպի գաւառները, որով և փակվում է թէ մեր ընդհանուր, արտակարգ եռանդը և թէ այն տեսութիւնը, որը այնպէս շատ մեծ նշանակութիւն ունեցաւ մեր վերածնութեան գործում...

—

Սիրելի ընթերցող. մօտ տասն և հինգ տարի մենք շրջում ենք գաւառներում։ Մենք առիթ ենք ունեցել մտնելու մեր ժողովրդի, մեր ամբոխի ամենայետ ընկած խաւերը, անմիջական գործ ենք ունեցել մեր ռամկական դասի հետ։ Մեր արտաքին պարտաւորութիւնների հետ, որոնց շնորհիւ մենք բախտ ենք ունեցել շրջելու այստեղ և այնտեղ, մենք միացրել ենք և այն ոգևորութիւնը, որի կատաղի հոսանքը այնպէս շատ նետեց մեզ դէպի կեանքի հոսանքը. այդ երկար ու ձիգ տարիների ընթացքում, ընթերցող, մենք բաւականացուցիչ բարեխղճութեամբ կատարել ենք մեր պարտաւորութիւնները և այսօր, սրտի մեծ յուզմունքով նայելով դէպի մեր անցած հեռուն, մենք ցաւում ենք, որ մեր յոյսերը այդքան խաբուսիկ էին... Մեր աշխարհը, ընթերցող, մեր ամբոխով հանդերձ, դեռ շատ հեռու է մեր իդէալներից. մեր չորս կողմը թանձր տգիտութիւն է. ժողովուրդը աղքատ, բարքերը, ընդհանրապէս, նահապետական, ամեն մի աւան ապրում է իր սովորութիւններով, իր ճաշակներով, իր չարն ու բարով...։ Մեր երկրի ամբողջ տարածութեան վրա դուք ոչինչ ընդհանուր չէք գտնի, ամեն մի գիւղ իր առանձին կեանքն ունի, այդ կեանքը խիստ որոշ սահմաններ ունի, այդ շրջանները նոյնքան հին են, որքան և ինքը կեանքը։ Խախտել այդ առանձնութիւնը, ընդհանուր խնդիրներ և շահեր ստեղծել գոնէ մի յայտնի տարածութեան վրա, ըրբռնումն ենք մենք հակված տեսնելու մեր առաջադիմութեան կոչումը...։

Մեր աշխարհի, մեր ժողովրդի նիստ ու կացի մասին մենք դեռ շատ և շատ քիչ տեղեկութիւններ ունենք, մեր երկրի ամբողջ տարածութիւններ ուսումնասիրված չեն, մենք ոչինչ հասկացողութիւն չունենք այն բարդ, մութ պայմանների մասին, որոնց հետ դուք հարկադրվում էք գործ ունենալու գաւառական աշխարհում։ Մեզանում ամեն մի անկիւն, ընթերցող, ահագին հետաքրքրութիւն է ներկայացնում. ձեր ուսումնասիրութիւնը առաջ է գնում այն չափով, որ չափով որ աճում է ձեր ոգևորութիւնը, իսկ այդ ոգևորութիւնը այնքան մեծ ծաւալ է ստանում, որքան որ դուք տրամադիր էք զբաղվելու մեր աշխարհի և մեր կեանքի մանրիկ հարցերով...։

Ոչինչ այնքան դիւրին և անպատասխանատու չէ, որքան խօսել ժողովրդական հարցերի մասին, երդուել ամբոխի անունով և նրա շահերով և ընդհանուր խորհրդածութիւններ անել այդ ժամանակակից փափուկ խնդրի մասին.—ոչ պակաս հեշտ չէ և մեծ, փքուն մեղադրանքներ բարդել այն սակաւաթիւ անձանց վրա, որոնց բախտը ձգել է մեր աշխարհի այս ու այն անկիւնը և որոնց վրա ծանրանում է մեր երկրի ուսումնասիրութեան պարտաւորութիւնը։

Մենք ուսումնասիրել ենք մեր երկիրը—մեզ զբաղեցնող, հետաքրքրող հարցերը այն չափով, որ չափով որ այդ հնարաւոր է եղել, որ չափով որ թոյլ է տուել մեզ մեր գիտեցած ունեցածը. այդ ուսումնասիրութիւնների մի մասը, իր ժամանակին, մենք պատիւ ենք ունեցել ներկայացնելու «Մշակ»-ի ընթերցողների ուշադրութեանը. կը շարունակենք գրել մեր դիտողութիւնները և սրանից յետոյ։—Մենք լսել ենք մի քանի մեղադրական նկատողութիւններ, որ այս և այնտեղ մեր անծանօթ բարեկամները շպրտել են մեր հասցէով։ Ինչ են ուզում մեզանից մեր դիպլօմատները—մենք բոլորովին չենք հասկանում. Quod possum facio faciant meliora potentes.

Ս. Վարդանեան

երեք նամակներով միանգամայն հրաժարվեց միջնորդ դատարանից։

Ինչու։ Որքան մենք հասկացանք առհասարակ նրա դժուար հասկանալի գրութիւնները, այն պատճառով, թէ ներկայ դէպքում մեր դատաւորը կարող է լինել ընթերցող հասարակութիւնը, թէ նրան, պ. Արասխանեանցին, մեր վէճում հետաքրքրում է մի բոլորովին ուրիշ հարց, քան մեզ. թէ նա ժամանակ չունի, և թէ, վերջապէս, մենք և նա տարբեր կուլտուրաների մարդիկ ենք և դժուար թէ համաձայնութեան գանք։—Միանգամայն գոհ լինելով, որ մենք Արասխանեանցի կուլտուրային չենք պատկանում, պատասխանենք արդեօք նրա միւս պատճառաբանութիւններին։ Ասել՝ մեր դատաւորը ներկայ դէպքում կարող է լինել հասարակութիւնը՝ այդ նշանակում է հրաւիրել շարունակել նրա հետ պօլեմիկան։ Մենք ամենայն ուրախութեամբ կընդունէինք պարոնի առաջարկութիւնը, եթէ հարցը դեռ ևս հասարակական հետաքրքրութիւն ներկայացնէր. բայց մենք վաղուց արդէն հասել ենք այն սահմանին, որից անցնելը աններելի պիտի համարվի թէ հասարակութեանը և թէ իրանց յարգող մարդկանց համար։ Բացի դրանից՝ մինչ հասարակութեան համար աւելի նշանակութիւն չէր կարող ունենալ միջնորդ մի մարմնի խօսքը և մինչ մեր վերջնական դատաւորը կրկին չը պիտի լինէր հայ հասարակութիւնը, քանի որ դատարանի վճիռը հասարակութիւնից չը պիտի ծածկվէր, այն հասարակութիւնից, որի բարոյական շահը—պատժել մի ինսինուատորի մեր գրականութեան մէջ—միմիայն և ստիպեց մեզ հրապարակ դուրս գալ Արասխանեանցի դէմ։ Յետոյ ինչ է նշանակում, թէ պ. Արասխանեանցին հետաքրքրում է մի ուրիշ հարց, քան մեզ. մինչ միջնորդ դատարանը չը պէտք է քննէր վէճը նրա բոլոր ամբողջութեամբ և կամ կարող էր անտես առնել երկու կողմից էլ որ և է պահանջ, գանգատ, բացատրութիւն կամ հարց։ Արասխանեանց վերջապէս ժամանակ չունի միջնորդ դատարանով զբաղվելու. բայց հեշտ էր ժամանակ գտնել այնքան մարդկանց կեղծիքի մէջ զրպարտել և ամբողջ երեսներ լցնել դրանով…

Այդպիսով մենք համոզված ենք, որ եթէ պ. Արասխանեան մի մազաչափ անգամ յոյս ունենար դատարանի առաջ արդարանալու, նա չէր մերժի մեր առաջարկութիւնը։ Հակառակ կերպով վարվելով՝ նա գործեց մի ամօթալի փախուստ։ Այո, թէև պ. Արասխանեան խմբագիր է, բայց երբ նրան հրաւիրեցին գալ իր հերքած դօկումենտները սեփական աչքերով տեսնելու՝ նա չեկաւ. երբ եօթ հոգի հասարակութեան առաջ վկայեցին այդ դօկումէնտների գոյութիւնը՝ նա դրանց բոլորին մեղադրեց կեղծիքի մէջ, և, վերջապէս, երբ նրան առաջարկերին միջնորդ դատարան այդ կեղծիքը պարզելու համար՝ նա փախաւ։

Պ. Արասխանեանի այս մի շարք առաքինութիւնների առաջ՝ մենք ստիպված ենք ներողութիւն խնդրել հասարակութիւնից, որ զբաղեցրինք նրա ուշադրութիւնը մեր վէճով՝ այդպիսի մէկի հետ։

Ի դիմաց եօթ անձանց՝

Քր. Միքայէլեան

Վալէրիան Լունկեվիչ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, յունիսի 5-ին

Զանազան կողմերից միշտ դիմում են ինձ՝ երգերի նօտաներ, ներդաշնակված երգեր խնդրելով։ Որքան հանգամանքները ներել են, ես կատարել եմ այդ խնդիրքները, ուղարկելով երգեր մեծ մասամբ իմ աշակերտներին, նախօրօք պատուիրելով՝ որ գործածեն և երգեն ուսումնարաններում և ընտանիքներում և ոչ բեմից, որպէս զի երգեցողութեան գործին փոխանակ օգուտ՝ վնաս չը հասցնենք՝ անպատրաստ լինելու պատճառով։

Այժմ լսում եմ, որ գաւառներում հակառակ իմ պատուէրներին՝ յանդգնում են բեմ դուրս գալ, յայտնելով տեղական իշխանութեան, որ ես իմ երգերը թոյլ եմ տալիս երգել։ Սրանով յայտնում եմ, որ ես այդ տեսակ թոյլտուութիւն ոչ ոքի չեմ տուել։ Եւ եթէ համարվի յարմար և կարևոր յանձնել մէկին բեմ դուրս բերել իմ երգերը, ես նօտաների հետ միասին տալիս եմ և իմ գրաւոր համաձայնութիւնը՝ 1684 յօդուածի հիման վրա։ Այդ զգուշութիւնը նրա համար է, որպէս զի երգով հասարակութեան համակրանք գրաւելու փոխարէն՝ զզուանք չը յարուցանենք, ինչպէս պատահել է մի քանի տեղ։

Կարա-Մուրզա

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նիւ-Եօրքում լոյս տեսաւ անգլիերէն լեզուով մի նոր գիրք «Bleeding Armenia» («Արիւնած Հայաստան») վերնագրով։ Գրքի կազմողներն են մի ամերիկացի Ա. Ու. Ուիլիըմս և մի հայ՝ Մ. Ս. Գաբրիէլեան։ Գիրքը բաղկացած է 500 երեսից։

—

Յունիսի 5-ին, երեքշաբթի, ռուսաց սինօդական գրասենեակի շինութեան մէջ տեղի ունեցաւ մի սպանութիւն.—գզիր Ստեփան Կալխամելիձէ դանակի հարուածներով վիրաւորեց Նիկօլայ վարդապետին, որը մէկ ժամից յետոյ վախճանվեց։ Մարդասպանը չարագործութիւնը կատարելուց յետոյ, վայր գցեց դանակը և գընաց նստեց իր նախկին տեղը։ Գզիր Կալմախէլիձէ առաջ քահանայ է եղել Ախալցխա գիւղում։ Նրա վատ վարքի և խռովարար բնաւորութեան համար գանգատ էր տրված Վրաստանի նախկին էկզարխին, որը քննիչ էր ուղարկել Նիկօլայ վարդապետին։ Վարդապետի քննութիւնից երևաց, որ Կալմախէլիձէի դէմ եղած գանգատները ճիշդ են, որի հիման վրա և սինօդը զրկեց նրան քահանայական աստիճանից։ Ահա այդ օրից մարդասպանը առիթ էր պտռում սպանել Նիկօլայ վարդապետին, որ և աջողվեց նրան յունիսի 5-ին։

—

Կովկասեան կառավարչապետ գեներալ-ադիւտանտ Շերեմէտեւ, ինչպէս լսել են տեղական լրագիրները, երկու ամսով արձակուրդ վերցնելով, Մօսկվայից ուղևորվել է արտասահման։

—

Թիֆլիսի Ս. Նունէի օրիորդական դպրոցում այս տարի աւարտեցին իրանց ուսման ընթացքը 37 օրիորդներ, որոնցից հայերն են՝ Ամբրումեան Եվգենիա, Ագամեան Նունէ, Առաքելեան Աննա, Աբովեանց Մանանիա, Եւանգուլեան Մարիամ, Զաւրեան Հեղինէ, Մանթաշեան Վառվառա, Մարմարչեան Եղիսաբէթ, Միրզօեան Օլգա, Ռօտինեան Մարիամ, Տէր-Սարգսեանց Եւգենիա, Խասպապեան Եղիսաբէթ, Շաղինով Մարիամ, Շիօեան Վառվառա, Գուլուլեան Սալօմէ։ Դրանցից ոսկէ մեդալ ստացան՝ Ագամեան և Առաքելեան։

—

Երեքշաբթի օր, յունիսի 11-ին, կալուածական բանկի թատրօնում հայոց դերասանական խումբը տալու է մի ներկայացում։ Պէտք է խաղան «Պէպօ»։

—

Կուր գետը շարունակում է յորդանալ և ահագին վնասներ հասցնել քաղաքի ազգաբնակութեան։ Մայիսի 6-ին, հինգշաբթի, ջուրը սկսեց աւելանալ և կամաց-կամաց սկսեց ծածկել ամբողջ Դէսիմօնովեան հրապարակը, լցնելով տների ստորնայարկերը ջրով։ Դէսիմօնովսկայա փողոցի վրա հաղորդակցութիւնը կատարվում էր նաւակներով։ Ջրով ծածկվեց և Պէսկօվսկայա փողոցի մի մասը, այնպէս որ Պէսկօվսկայա փողոցի մի քանի տեղերում ձիաքաշի երթևեկութիւնը դադարած էր։ Հեղեղվել են և գետափի բոլոր այգիները և ցած տեղերը։ Ազգաբնակութեան վնասները ահագին են։

—

Երկրագործութեան և ֆինանսների մինիստրութիւնները դիմել են կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան խնդրելով նշանակել երկու մասնագէտ, որոնք կարողանային Նիժնի-Նովգորոդի ցուցահանդէսի ժամանակ էկսպերտներ լինել երկրագործական և գինեգործական արդիւնքների վերաբերութեամբ։ Ընկերութիւնը իր կողմից նշանակել է էկսպերտներ՝ Վ. Գժեվսկուն և Պ. Կիպիանուն։

—

Կոյրերին հովանաւորող Կայսրուհի Մարիա Ալէքսանդրօվնայի հոգաբարձութեան կովկասեան բաժնի խորհուրդը խնդրում է մեզ յայտնել, որ առ 1-ն ապրիլի 1896 թիւ. բաժնի դրամարկղում կար 38,077 րուբլի 95 կոպէկ. ապրիլ և մայիսի ընթացքում մուտք եղել է 1400 ր. 23 կ., իսկ ծախս—2184 ր. 4 կ., այնպէս որ առ 1-ն յունիսի 1896 թ. պատրաստի կայ դրամարկղում—37,294 ր. 14 կոպէկ։

—

Լրագիրները հաղորդում են, որ Բիւտէրի նախագահութեան ներքոյ գտնվող յանձնաժողովը աւարտեց հարկերն առնելու րէֆօրմի նախագծի մշակութիւնը։ Հարկերը հաւաքելու գործը պէտք է վարէ մի կօլլէգիալ մարմին, որը բաղկացած պէտք է լինի ոստիկանութեան ներկայացուցիչներից, հարկային տեսչից և զէմստվօի գլխաւորից։

—

Հեղեղումներից վնասվածներին օգնութիւն հասցնելու համար կազմված գործադիր յանձնաժողովի 8 ձայնաւոր-անդամներին քաղաքագլխի պաշտօնակատարը ներկայացրեց նահանգապետի հաստատութեանը։ Մի և նոյն ժամանակ քաղաքագլխի պաշտօնակատարը թոյլտուութիւն է խնդրում հանգանակութիւն բանալ քաղաքի ազգաբնակութեան մէջ յօգուտ վնասվածների։ Այս օրերս նահանգապետի պաշտօնակատարը հաստատեց վերոյիշեալ ձայնաւորներին իրանց պաշտօններում, իսկ հանգանակութիւն բանալու համար նահանգական վարչութիւնը պէտք է թոյլտուութիւն խնդրի Կովկասի կառավարչապետից։

—

Մտադրութիւն կայ Սիբիրի Վլադիվօստօկ քաղաքում բանալ արևելեան լեզուների ինստիտուտ։

—

Խօդինկայի դաշտում պատահած աղէտի պատճառով, ինչպէս հաղորդում է «Гражданинъ» լրագիրը, դատի է ենթարկվելու Մօսկվայի օբէր-պօլիցիյմէյստեր Վլասօվսկին և ժողովրդական զուարճութիւնները կարգադրող պետական խորհրդական Բէր։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ գործում է այժմ մի յատուկ մասնաժողով Անդրկովկասի ծխախոտագործութեան խնդիրները քննելու համար։ Մասնաժողովը մտադիր է ժողովել ամենամանրամասն տեղեկութիւններ գիւղատնտեսութեան այդ ճիւղի մասին և ապա առաջարկել ծխախոտագործների ժողովին, որ պէտք է տեղի ունենայ առաջիկայ ձմեռվայ ընթացքում։»

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ ուղարկված է տպելու հետևեալը. «Երևանի թեմական հոգևոր դպրոցի հոգաբարձութիւնը սրանով յայտնում է իր շնորհակալութիւնը Երևան քաղաքի բնակիչ Գրիգոր Ամիրեանցին, որը նուիրել է, ի յիշատակ իր հանգուցեալ ծնող Մահտեսի Սիմէօնի, երկու հարիւր յիսուն րուբլի՝ յօգուտ թեմական դպրոցի։»

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Պետերբուրգի խոնաւ և կովկասցիների համար վատառողջ կլիմային զոհ գնաց տեխնօլօգիական ինստիտուտի IV լսարանի ուսանող Դաւիթ Տէր-Սարգսեան։ Դեռ անցեալ տարւայ վերջերում նա Պետերբուրգում հիւանդանում է թօքախտով, բայց չէ թողնում իր սիրած պարապմունքը մինչև այս տարւայ ապրիլի սկիզբները, երբ բժիշկների խորհրդով թողեց ուսումը թէրի, վերադարձաւ հայրենիք և այստեղ վախճանվեց։ Հանգուցեալը յայտնի էր ընկերների լայն շրջանում իբրև ազնիւ ընկեր, իսկ Պետերբուրգ եղած միջոցին ուսանողների շրջանում պարապում էր նաև ժողովրդական գրքերի թարգմանութիւններով։ Այսօր կատարվեց հանգուցեալի թաղումը։ Յուղարկաւորութեան ներկայ էին բազմաթիւ աշակերտներ և ուսանողներ։ Ռէալական դպրոցի աշակերտական երաժշտական խումբը մասնակցում էր տխուր հանդիսին, դիրէկտօրի թոյլտուութեամբ։ Հանգուցեալն այդ դպրոցի սաներից էր։ Դագաղի վրա դրված էին երկու շքեղ ծաղկեայ պսակներ։»

—

ԲԷԼԻՑ-ԿԼԻՉԻՑ մեզ գրում են. «Այս տարի ամարանոցի վրա մեծ ուշադրութիւն է դարձնում այստեղ նոր կարգված գնդապետը. նա հրամայեց ոստիկանութեանը՝ խստութեամբ հսկելու մաքրութեան վրա։ Ինչպէս յայտնի է, ամարանոցը իր օդի և ջրի առողջարարութեամբ շատ մեծ յարմարութիւն ունի և եթէ մաքրութեան վրա առանձին ուշադրութիւն դարձնվի, Բէլիյ-Կլիւչը կը լինի մեր ամենալաւ ամարանոցներից մէկը։»

—

ԿԵՐՉԻ հայոց դպրոցի հոգաբարձու Յով. Մընտոյեանց խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. «Թոյլ տուէք, խնդրեմ, խորին շնորհակալութիւն յայտնել հետևեալ պարոններին, որոնք ի պատիւ թագադրութեան՝ այստեղի հայոց դպրոցի չքաւոր աշակերտների համար հագուստներ գնելու նպատակով հետևեալ նուէրները արեցին. Մինաս Խիթարեան՝ 15 ր., Մկրտիչ Քուչնարեան և Լևոն Վահանեան՝ 10-ական ր., Մարտիրոս Տէր-Աստուածատրեան, Յովակիմ Դէլվէթեան, Գասպար Սարգարեան, Տիգրան Տէր-Խաչատրեան, և Նշան Յարութիւնեան՝ 5-ական ր., Աւետիս Տէր-Պօղոսեան՝ 3 ր. Վարդան Մելտոնեան, Յարութիւն Պապօվեան, Զաքարիա Ղըլըճեան և Նիկողայոս Թորմաճեան 2-ական ր., Մուստաֆայ (թաթար) 1 ր., ընդամենը՝ 72 ր.։ Նոյնպէս շնորհակալութիւն պարոն Մարտիրոս Կիւրեղեանին, որը թագադրութեան հանդէսի օրը բոլոր աշակերտներին մրգեղէն բաժանեց։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Պոլսից «Daily News» լրագրի թղթակիցը գրում է. «Թէ հայեր և թէ մանաւանդ թիւրքեր կալանաւորվում են շարունակ։ Լուրեր են պտըտում, որ պալատում գտել են նոր դաւադրութիւններ։ Ոչ հայկական և ոչ նոյն իսկ կրետական խնդիրները այնքան չեն հետաքրքրում հասարակական ուշադրութիւնը, որքան մայրաքաղաքի վտանգաւոր վիճակը։ Ես երբէք մեծ կարծիք չեմ ունեցել երիտասարդ Թիւրքիայի կուսակցութեան ույժի վրա, բայց պէտք է արձանագրեմ, որ թիւրքաց պաշտօնեաները երկիւղ են կրում առհասարակ տարածված ընդհանուր անբաւականութիւնից։ Թէ հեծելազօրքը և թէ պահակախմբերը մայրաքաղաքում և շրջակայքում շատ ուժեղացրած են։»

—

Կ. Պոլսից մեզ գրում են մայիսի 25-ից. «Այս շաբթու նորէն մեծ յուզում կը տիրէ Եըլտըզի պալատին մէջ։ Սուլթանը անհետացուցած է 30—40 անձ իր պալատականներէն, որոնք կասկածելի եղած էին իբր դաւադրութիւն մը սարքողներ։ Այս անհետացումը սաստիկ գրգռած է Պոլսոյ թիւրքերը։ Ամենքն ալ կը խօսեն նոր դէպքերու պատահականութեան վրա։»

—

«Daily News» լրագիրը յունիսի 8-ի համարում ասում է հետևեալը. «Այն խիստ բնաւորոշումը, որ արեց Գլադստոնը թիւրք վարչութեան վերաբերութեամբ՝ շատերին թելադրում է այս հարցը «մինչև երբ, մինչև երբ»։ Ճիշդ է մի րոպէ թմրութիւն տիրեց հայկական նահանգներում. սակայն այսօր նորից տեղեկութիւններ ստացանք քիւրդերի կոտորածների մասին, որոնք տեղի են ունեցել Զմիւռնիայի մօտ, և որոնց ժամանակ զոհ գնացին բրիտանական, ֆրանսիական և գերմանական հպատակներ։ Կրետէում յուզմունքը տարածվում է։ Եգիպտոսից հաղորդում են, որ այնտեղ սպանված է երիտասարդ Թիւրքիայի կուսակցութեան ձեռքով մի թիւրքական խմբագիր։ Մեր թղթակիցը հաղորդում է Կ. Պոլսից, որ այնտեղ շարունակվում են ձերբակալութիւնները։ Այս բոլորը ցոյց է տալիս, որ քրիստոնէութիւնը և քաղաքակրթութիւնը գլուխ են խոնարհում թիւրքի առաջ։ Խայտառակութիւնը այժմ ոչ թէ թիւրքի վատ վարչութեան մէջն է, այլ Եւրոպայի դաւաճան գործունէութեան մէջ»։

ԿԻԼԻԿԻԱ

(Քաղված «Tribune» լրագրից)

«Զէյթունի մէջ ապաստանողները թւով իբր 14 հազար են։ Նոցա գիւղերը քանդուած են թուրք զօրաց ձեռքով։ Զէյթուն մեծ տեղ մը չը լինելով՝ այդքան բազմութիւնը շատ ծանր բեռ է անոր։ Կոտորածէ, սովէ և հիւանդութենէ մեռան հաւանօրէն 5.000։ Այս թիւը կը պարունակէ թէ բուն Զէյթունցիներ և թէ ապաստանողներ։ Հիւանդութիւնը դեռ կը տիրէ և օրը տասն քան հոգի կը մեռնին դժընդրբէ և ժանտատենդէ։

«Տր. Շէփըրտ հոն է և ազնիւ գործ կը կատարէ, բայց մէկ բժիշկ չէ կարող 4.000 հիւանդ դարմանել։ Բոլոր ապաստանեալք օգնութիւն ստա-

ցած են, մարդ գլուխ մէկ տոլար, և նոյնը տըրուած է բուն Զէյթունի ծայրագոյն չքաւորներուն ալ: Հիւանդանոց մը հանդերձուած է 50 անկողնով: Փողոցները որք աղտոտ էին, մաքրուած են: Շատ մը զգեստեղէն և ալիւր բաշխուած է, բայց դեռ մեծ պակասութիւն կայ: Ապաստանելոց ապագայն մութ է. Նոցա տներ այրուած, անասուններն յափշտակուած, սերմ չը կայ և ոչ գործիք, ինչ կարող են անել:»

ԿՐԵՏԷ ԿՂԶՈՒ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ֆրանսիական «Journal des Debats» լրագիրը հաղորդում է. «Ռուսաց կայսերական կաբինէտը աչալուրջ հետևում է այն անցքերին, որոնք այժմ տեղի են ունենում Կրետէ կղզու վրա և ֆրանսիական կաբինէտի հետ համաձայնվելով աշխատում է կանգնեցնել այդ անցքերը և թոյլ չը տալ, որ նրանք լուրջ բնաւորութիւն ստանան, մի և նոյն ժամանակ միւս կառավարութիւնների մէջ էլ պահպանում է խաղաղական ձգտումներ: Ռուսաց կառավարութեան այս նպատակով արած քայլերը շատ լուրջ կերպով պահպանում է ֆրանսիական կառավարութիւնը, որ նոյնպէս ուզում է ներկայ բարդութիւնները վերջացնել:»

Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութեան օրգան «Nord» լրագիրը իր կողմից ասում է հետևեալը. «Կրետէ կղզու ապստամբական շարժումը, ինչպէս և պէտք էր սպասել, բորբոքել է Յունաստանի ազգաբնակութեան հայրենասիրութիւնը: Այդ բանը արդէն արտայայտվել է այն ցոյցերի մէջ, որոնք տեղի ունեցան Աթէնքում և յունական ուրիշ քաղաքներում, և մանաւանդ այն յօդուածների մէջ, որոնք տպվեցին հելլենական լրագիրներում: Մենք միայն կարող ենք ցաւել այդ ցոյցերի և յօդուածների պատճառով, որովհետև դրանք ոչ միայն չեն օգնում կրետացիներին, այլ, ընդհակառակն, վնասում են նրանց դրութիւնը: Կրետէ կղզու վրա ապստամբական շարժման պայթիւնը մի այնպիսի ժամանակ, երբ Եւրոպան ամենից առաջ խաղաղութեան պահանջ է զգում, կարող է միայն վնասել կրետացիներին, որոնք աւելի լաւ կանէին, եթէ բաւականանային մեծ պետութիւններին ուղղած դանգատներով, և սպասէին նրանց միջամտութեանը, որը, անկասկած, աւելի իրական կը լինէր, քան զէնքով կռւել: Այդ կռւի պատճառով դժուար է, եթէ ոչ անկարելի, ստանալ Բ. Դռնից որ և է զիջողութիւն: Մանաւանդ վնասում է կրետացիներին յունական մամուլի վարմունքը: Յունաստանը կարող է խառնվել այդ հարցի մէջ միայն իր ռիսկով: Ինչպէս յունական թագաւորութեան պահապան պետութիւնները, նոյնպէս և միւս մեծ պետութիւնները ոչ մի կերպ չեն թոյլ տայ յունաց թագաւորութեան ասպարէզ դուրս գալ: Յոյները խոհեմ կը վարվեն, եթէ իրանց հանդարտ կը պահեն և ձեռք կը վերցնեն հարցին սուր կերպարանք տալուց. հարցը մեծ օգուտով կարող է վճռվել մեծ պետութիւնների դիպլօմատիական գործողութիւններով:»

Կրէտական ռէֆորմների կօմիտէտը հետևեալ ռէֆորմներն է պահանջում Կրէտէ կղզու համար: Ընդհանուր—նահանգապետը պէտք է նշանակվի մեծ պետութիւնների երաշխաւորութեամբ. կղզին պէտք է ստանայ տնտեսական անկախութիւն. ժանդարմերիան պէտք է վերակազմվի՝ Կանէօում պէտք է հիմնվի զինւորական դպրոց՝ նահանգապետի ձեռքում պէտք է կենտրօնանայ կղզու զինւորական և քաղաքական կառավարութիւնը և նրան պէտք է տրվի veto-ի իրաւունք օրէնսդրական ժողովի քուէարկած հարցերի վրա:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, մայիսի 19-ին

Մայիսի 17-ին, ուրբաթ օրը, բողոքականների տղայոց դպրոցում հանդէս կատարվեց, քննութիւնները վերջացած լինելու առիթով: Հանդիսի սկիզբը ընդհանրապէս ձմրեցուցիչ էր, իսկ վերջը՝ փոքր ինչ աշխոյժ: Հանդիսի ծրագիրն էր՝ երգեր՝ հայերէն, պարսկերէն և անգլիերէն լեզուներով, ոտանաւորներ՝ հայերէն և անգլիերէն, ճառախօսութիւններ՝ հայերէն, պարսկերէն և անգլիերէն: Վերջիններիս մէջ գլխաւոր տեղ էր բռնում Հ. Սարհատեանի «Ինքնօգնութիւն» վերնագրով ճառախօսութիւնը:

Լիլաւայ թաղի դպրոցների քննութիւններն արդէն սկսվել են. իսկ Ղալայի դպրոցներինը առաջիկայ շաբաթվայ մէջ կը սկսվեն:

Արշակունի

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լրագիրները հաղորդում են, որ Պաստէօրի ինստիտուտում գտել են նախապաշտպանողական շիչուկ խօլերայի դէմ:

* * *

Անգլիայում և Գերմանիայում վերջին ժամանակներս աջող փորձեր են արել հեղուկ դարձնել օդը՝ թթուածինը և ջրածինը: Առանձին մեքենայի միջոցով, որը պարբերաբար սաստկացնում է և թուլացնում գազի վրա ճնշումը, առաջ է բերվում սաստիկ ցուրտ, որը իջնում է—140-ից ներքև: Հեղուկ դարձրած գազերը կարող են ունենալ արդիւնագործութեան մէջ նշանակութիւն, իբրև ոյժ առաջացնող նիւթեր: Այժմ ամբողջ կառքեր և մեծ գործիքներ շարժվում են սղմած օդով: Անկասկած, հեղուկ դարձրած գազերի միջոցով կարելի կը լինի շատ մեծ մեքենայական ոյժ առաջ բերել և այդպիսով առանց վառելիքի և շոգիի մեքենաներ շարժել:

* * *

Պարիզի «Journal» լրագրում տպված է հետևեալ յայտարարութիւնը. «Մի երիտասարդ, 32 տարեկան, հաճելի արտաքինով, նուագածու, որ 75,000 ֆրանկ կարողութիւն ունի, ցանկանում է ամուսնանալ ոտը կտրած մի աղջկայ կամ կնոջ հետ: 1000 ֆրանկ կը ստանայ նա, ով կօգնէ ինձ գտնել մի այդպիսի կին: Երդվում եմ, այս է իմ ճաշակը և իմ առաջարկութիւնը լուրջ է»: Ահա թէ ինչ աստիճանին են հասնում ժամանակակից Բաբելոնի բարքերը:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՄՕՍԿՎԱ, 6 յունիսի: Քաղաքագլուխը յայտնեց դումային, որ Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդօրօվնան հաւանութիւն տալով Ալէքսէևսկի վանքի մօտ Գէյէրի նուիրած հողի վրա ապաստարան շինելու նախագծին՝ Խօդինկօի դաշտի վրա վնասվածների երեխաների համար, բարեհաճեց ապաստարանը իր հովանաւորութեան տակ առնել, իսկ Մեծ Իշխանուհի Ելիսավետա Ֆէօդօրօվնան յանձն առաւ պատւաւոր հոգաբարձութիւնը:

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ, 6 յունիսի: Ֆինանսների մինիստրը, պտտելով մասնաւոր պավիլիօնները, խիստ նկատողութիւններ արաւ այն էկսպօնէնտներին, որոնք ուշացել էին իրանց մնդքով: Մինիստրը թոյլ տուեց ուսանողներին ձրի գնալ Նիժնի-Նօվգօրօդ բոլոր ճանապարհներով:

ԽԱՐԿՕՎ, 6 յունիսի: Խարկօվում, բրդի տօնավաճառում գնողները և ծախողները սպասողական դրութեան մէջ են. կեղտոտ բրդի մէկ պուդի համար առաջարկում են $8^{1}/_{2}$ րուբլի. սպանիական ոչխարի մորթին արժէ 5—7 րուբլի:

ԲԱԳՈՒ, 6 յունիսի: Գիշերը այրվեց «Օստինդիա» շոգենաւը նաւթի բեռնով: Այրվեցին կապիտանի օգնական Ուշակով և ծառայող Դիակօնով:

ՊՕՏՍԴԱՄ, 6 յունիսի: Մարշալ Եամագատային յունիսի 5-ին ունկնդրութեան ընդունեց կայսրը:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 6 յունիսի: Թիւրքաց պաշտօնական աղբիւրներից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, տարածված լուրերը, թէ թիւրքաց զօրքերը կոտորել են բազմաթիւ կրէտացիներ և կողոպտել են 15 գիւղեր, անհիմն են:

ԵՕԿՕՀԱՄԱ, 6 յունիսի: Հիւսիսային նահանգներում սաստիկ երկրաշարժ տեղի ունեցաւ: Կամեաշի քաղաքը կործանված է: Կոտորվեցին 1000 մարդիկ: 20 վայրկեանի ընթացքում տեղի ունեցան 25 ստորերկրեայ հարուածներ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆԸ
Նախկին տարիների պէս այս ամառվայ ընթացքում ևս ընդունում է ԷՍՍԵՆՏՈՒԿՈՒՄ ներքին և միզի հիւանդութիւն ունեցողներին: (№ 60) 4—10

КВАРТИРА
о 5-ти комнатахъ, со всѣми удобствами, стеклянною галлереею и водопроводомъ, отдается. Куки, Семеновская улица, д. № 16.
(№ 63) 3—4

ՆՈՐԱ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԵԾ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԿՍԵՆԻԱ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՎՆԱՅԻ ԵՒ ՄԵԾ ԻՇԽԱՆ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՄԻԽԱՅԼՕՎԻՉԻ հովանաւորութեան տակ գտնվող **ՔՈՒԹԱՅԻՍԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԸ**՝ հեղեղումներից և չը տեսնված խոր ձիւնից վնասված Քութայիսի նահանգի ազգաբնակութեանը օգնութիւն հասցնելու համար, սրանով յայտարարում է, որ դրամով և իրերով նուիրաբերութիւնները յօգուտ վնասվածների ընդունում է Քութայիս քաղաքում, Մասնաժողովի նախագահ՝ Քութայիսի նահանգական ազնուականութեան պարագլուխ իշխան Ս. Գ. Ծէրեթէլի: (№ 66) 1—3

ՊԱՆՍԻՕՆ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
(ՄԻԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆ. ԹԻՖԼԻԶՈՒՄ)
Ընդունում է երթևեկ, կիսաթոշակաւոր և գիշերօթիկ աշակերտներ, պատրաստում է գիմնազիաների, կադետների կորպուսի, զեմլէմէրնի, ռէալական ուսումնարանների համար:
Ուսումնական տարվայ վարձն է փոքր պատրաստականի համար 60 րուբլի. մինչև երկրորդ դասատուն 100 ր. երկրորդից վեր՝ 150 րուբլի:
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿՆԵՐԸ ԱՄԱՌԸ ԿԱՊՐԵՆ և ԿՈՒՍԱՆԵՆ ԲՕՐԺՕՄ ԱՄԱՐԱՆՈՑՈՒՄ: Բօրժօմ տանելու համար ընդունվում են և նորեկ աշակերտներ: Երթևեկների հետ ուսումը ամբողջ ամառ կը շարունակվի և Թիֆլիսում, ուր նոյնպէս ընդունվում են նոր աշակերտներ պատրաստելու համար: Ցանկացողների համար աւանդվում են հին և նոր լեզուներ:
Հասցէն. ТИФЛИСЪ. Сололаки. Гановская ул., № 11. собст. домъ.
(№ 47) (հ) 9—10

Ի ԿՈՆՍԻՍՏՕՐԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ՎՐԱՍՏԱՆԻ և Իմերէթի նշանակեալ է ԱՃՈՒՐԴ ի 10 յունիսի առանց կրկնաճրգի, վասն տալոյ ի վարձու զտունն Մայր Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի որ ի 3-րդ քաղաքամասին Տփխիսոյ ի Մուխրանեան փողոցի: Ցանկացողք կարեն դիմել ի կօնսիստօրիայն ի նշանակեալ պահուն հանդերձ գրաւականօք:
Անդամ կօնսիստօրիայի՝ Համազասպ վարդապետ
(№ 65) 2—2

Այս օրերս լոյս տեսաւ և վաճառվում է
„ПОЛОЖЕНІЕ АРМЯНЪ ВЪ ТУРЦІИ"
ДО ВМѢШАТЕЛЬСТВА ДЕРЖАВЪ ВЪ 1895 Г.
ՆՈՐ ԳՐՔԻ 2-ՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
Պարունակում է՝ Գլադստօնի ճառը, յօդուածներ՝ ՌՕԼԷՆ-ԺԱԿՄԷՆԻ, ՄԱԿԿՕԼԻ, ԴՐԻՆԻ ԴԻԼԼՕՆԻ, ԴԻԷՎԻ և ուրիշների:
Առաջաբան պրօֆէսոր Լ. Ա. Կօմարօվսկու
ՄԱՏԹԷՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆԻ և Է. ԴԻԼԼՕՆԻ պատկերներով: Երես 443+XXVIII
ԳԻՆՆ Է 1 ՌՈՒԲԼԻ
Պահեստը՝ МОСКВА: въ книжный магазинъ Н. П. Карбасникова, Моховая, д. Нееловой.
(№ 61) 4—10

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ
ՐԻՍ-ԳՈՒՏՄԱՆԻ
(Տնային գործածութեան համար)
ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՄԻՇՈՒՆԱ, այն է հաստատ մահ մկներին, խլուրդներին և ուրիշ կրծողներին: Այս միջոցը արտաքսում է այդ կենդանիներին գլխաւորապէս բնակարաններից, այնպէս որ նրանք չեն մնում գետնայարկի տակ և չեն տարածում գարշահոտութիւն:
ՄԼԱԿՆԵՐԻ ԴԷՄ ՀԵՂՈՒԿ, ոչնչացնում է նրանց ընդմիշտ: Նա շատ հաճելի հոտ ունի և բիծ չէ թողնում ճերմակեղէնի, կօշիկների և կարասիքի վրա: Փոշիացնելով նրան, սենեակի օդին հաճելի թարմութիւն են հաղորդում և միաժամանակ հալածում են ցեցը, ճանճը և մծղուկները:
ՓՈՇԻ՝ ՄԻՋԱՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ, ամենայարմար միջոցն է բոլոր միջատները և նրանց սաղմերը բոլովին ոչնչացնելու համար: Այդ փոշին անփոխարինելի է լուեր և մլակներ ոչնչացնելու համար անկողիններում, ներքնակներում, թաղիքով պատած փայտային պատերում: Ոչնչացնելով ցեցը և չունենալով նաֆթալինի անհաճոյ հոտը, այս փոշին բոլորովին փոխարինում է նրան. դրա համար հարկաւորութիւն չը կայ ամառը տալ մուշտակները և ուրիշ մորթեղէն իրերը պահելու համար: Փոշու ազդեցութիւնը, երբ նրան գործադրում են ամեն տեսակ միջատների, մրջիւնների դէմ—գրեթէ վայրկենական է—հետևանքը զարմանալի: (№ 23) 12—50

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
վաճառվում են հետևեալ հայերէն գրքերը | Գինը
1) **ԷՎ ԷԼԻՆԱ**, Գրիգոր Արծրունու . . . . . 50 կոպ
2) **ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ** ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ, Գ. Արծրունու 20 „
3) **ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ**, Խ. Մալումեանի. . . . . . 50 „
4) **ՍԱՍՈՒՆ**, Ա. Քալանթարի. . . . . . 20 „
Օտարաքաղաքացիները կարող են վճարը փողի տեղ ուղարկել պօստային մարկաներով: (№ 59) 10—10

ԿԱԿԱՕ ԲԼՕՕԿԷՐ
ՍՆՆԴԱՐԱՐ ԽՄԻՉՔ, արկղիկներում, 1/1, 1/2, 1/4 և 1/8 կիլօգրամ:
(GRAND PRIX) Բարձրագոյն պարգև: Անտվէրպէնի 1894 թվի համաշխարհային ցուցահանդիսում:
Գլխաւոր պահեստը՝ դեղարարական ապրանքների Բարձրագոյն հաստատված կովկասեան ընկերութիւնը Թիֆլիսում: (№ 6) (Ի) 23—50

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 7 Іюня 1896 г.
Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.